

Ασθενής με νόσο Still των ενηλίκων

Αντώνης Φανουριάκης

Μονάδα Ρευματολογίας, Α' Προπαιδευτική Παθολογική Κλινική, Γ.Ν.Α «Λαϊκό»

Μονάδα Ρευματολογίας, Δ' Παθολογική Κλινική, ΠΓΝ Αττικών

17/6/2022

Δήλωση σύγκρουσης συμφερόντων

Τα τελευταία έτη έχω λάβει τιμητικές αμοιβές για ομιλίες και advisory από Abbvie, Amgen, Pfizer, Lilly, Genesis-Pharma, Novartis, UCB, GSK, Aenorasis, Astra Zeneca, Boehringer-Ingelheim

Disclaimers

- ✓ *Η παρουσίαση αυτή προορίζεται μόνο για μη-προωθητικό επιστημονικό σκοπό και μπορεί να περιέχει πληροφορίες σχετικά με τα προϊόντα ή τις ενδείξεις τους, που επί του παρόντος μπορεί να είναι υπό διερεύνηση ή/και που δεν έχουν εγκριθεί από τις ρυθμιστικές αρχές.*
- ✓ *Η παρουσίαση αυτή εκφράζει αποκλειστικά τις απόψεις του ομιλητή*
- ✓ *Οι πληροφορίες που περιέχονται είναι ακριβείς κατά τη δημιουργία της παρουσίασης*
- ✓ *Τυχόν δεδομένα σχετικά με προϊόντα τα οποία δεν ανήκουν στη Novartis βασίζονται σε δημόσια διαθέσιμες πληροφορίες κατά τη δημιουργία της παρουσίασης*

Περίπτωση ασθενούς

- Άνδρας 30 ετών
- Ελεύθερο Α/α

- Επίσκεψη ΤΕΠ 06/2019
  - Εμπύρετο ως 39°C από 5ημέρου
  - Θωρακικό άλγος

  - ECG: Φλεβοκομβική ταχυκαρδία - χωρίς λοιπά ιδιαίτερα

Εργαστηριακός έλεγχος	
WBC	17000 (90% NEUT)
PLTs	530000/μl
SCr	1,0 mg/dl
AST	125 U/l
ALT	193 U/l
γGT	95 U/l
ALP	251 U/l
CRP	305 mg/l (60 x ULN)
TKE	89 mm/hr

Περίπτωση ασθενούς

Διαγνωστική προσέγγιση

- Heart echo: Φυσιολογική ΑΡ και ΔΕ κοιλία (EF 55%) - **μέτρια περικαρδιακή συλλογή** (12 mm κυκλοτερώς, χωρίς σημεία επιπωματισμού) - ήπια ανεπάρκεια μιτροειδούς
- US κοιλίας: **Ήπια ηπατομεγαλία και σπληνομεγαλία**
- Αρχική θεραπεία
  - Κολχικίνη
  - Ιβουπροφαίνη
- Αλλαγή ιβουπροφαίνης σε ασπιρίνη λόγω των αυξημένων ηπατικών ενζύμων

Περίπτωση ασθενούς

Διαγνωστική προσέγγιση

- Ασθενής μη βελτιούμενος - Καθημερινό εμπύρετο ως 39°C
- Γενική/Μικροσκοπική ούρων: Μη αξιόλογη
- Καλλιέργειες αίματος/ούρων: Αρνητικές
- Ιολογικός έλεγχος: EBV, CMV IgG (+), HAV, HBV, HCV αρνητικά για ενεργό νόσο
- Quantiferon: (-)
- CT θώρακος/κοιλίας: Χωρίς αξιόλογα ευρήματα από την κοιλία - αμφοτερόπλευρη πλευριτική συλλογή AP>ΔΕ

Περίπτωση ασθενούς

Διαγνωστική προσέγγιση

- Προσθήκη ευρείας αντιβιοτικής κάλυψης
- Παρακέντηση πλευριτικής συλλογής: **Εξίδρωμα με πλειοψηφία των ουδετεροφίλων** - Κ/ες, κυτταρολογική (-)
- Μη βελτίωση - Καθημερινό εμπύρετο ως $> 38^{\circ}\text{C}$
- Ανοσολογικός έλεγχος: RF, ANA, anti-CCP, ANCA αρνητικά

Περίπτωση ασθενούς 5^η μέρα νοσηλείας

- Έκθεση κηλιδοβλατιδώδους εξανθήματος κορμού και άκρων κατά τη διάρκεια του εμπυρέτου

Μήνυμα για το σπίτι

Σε νεαρό ασθενή με παρατεινόμενο εμπύρετο, το οποίο:

- προσομοιάζει με ιογενή λοίμωξη (πχ. EBV) **αλλά**
- συνοδεύεται από ουδετεροφιλία
- δεν ανταποκρίνεται στα αντιβιοτικά

πρέπει να σκεφτούμε τη νόσο Still των ενηλίκων

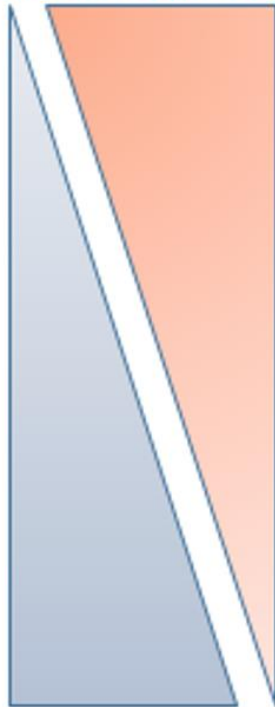
(ακόμη και σε απουσία του χαρακτηριστικού εξανθήματος).

Αυτοανοσία vs. αυτοφλεγμονή

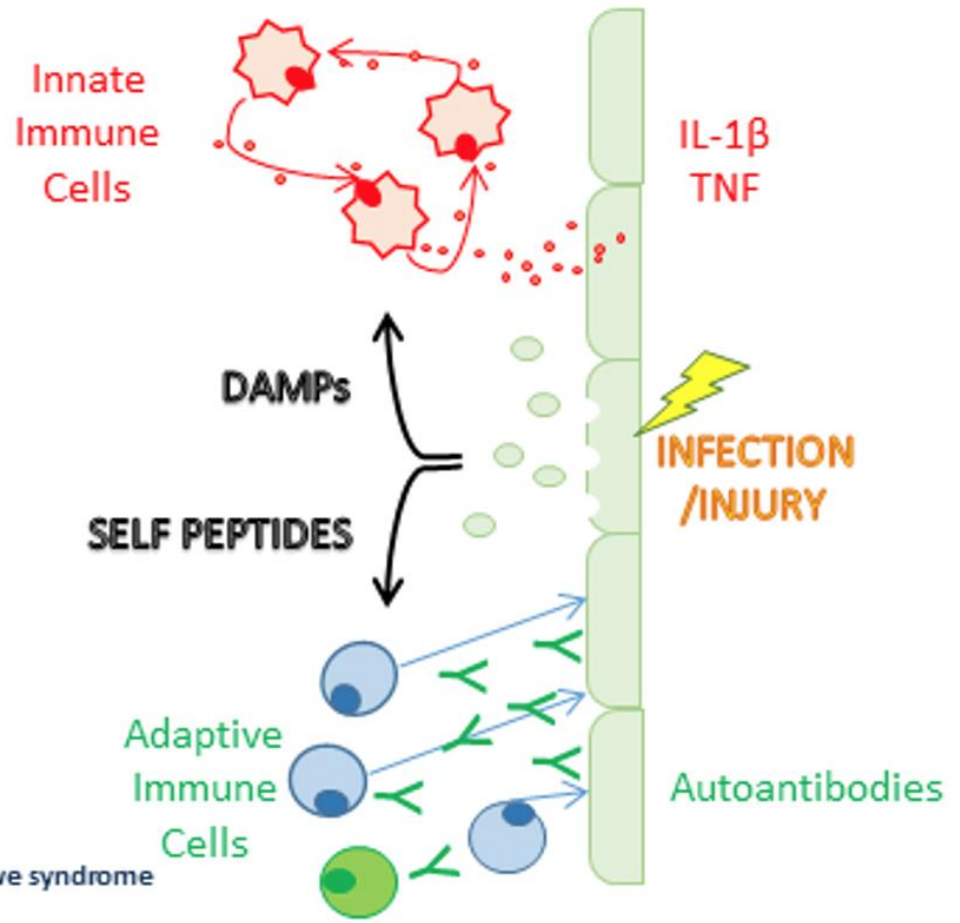
Η AOSD θεωρείται ένα πολυγονιδιακό αυτοφλεγμονώδες νόσημα

AUTOINFLAMMATION

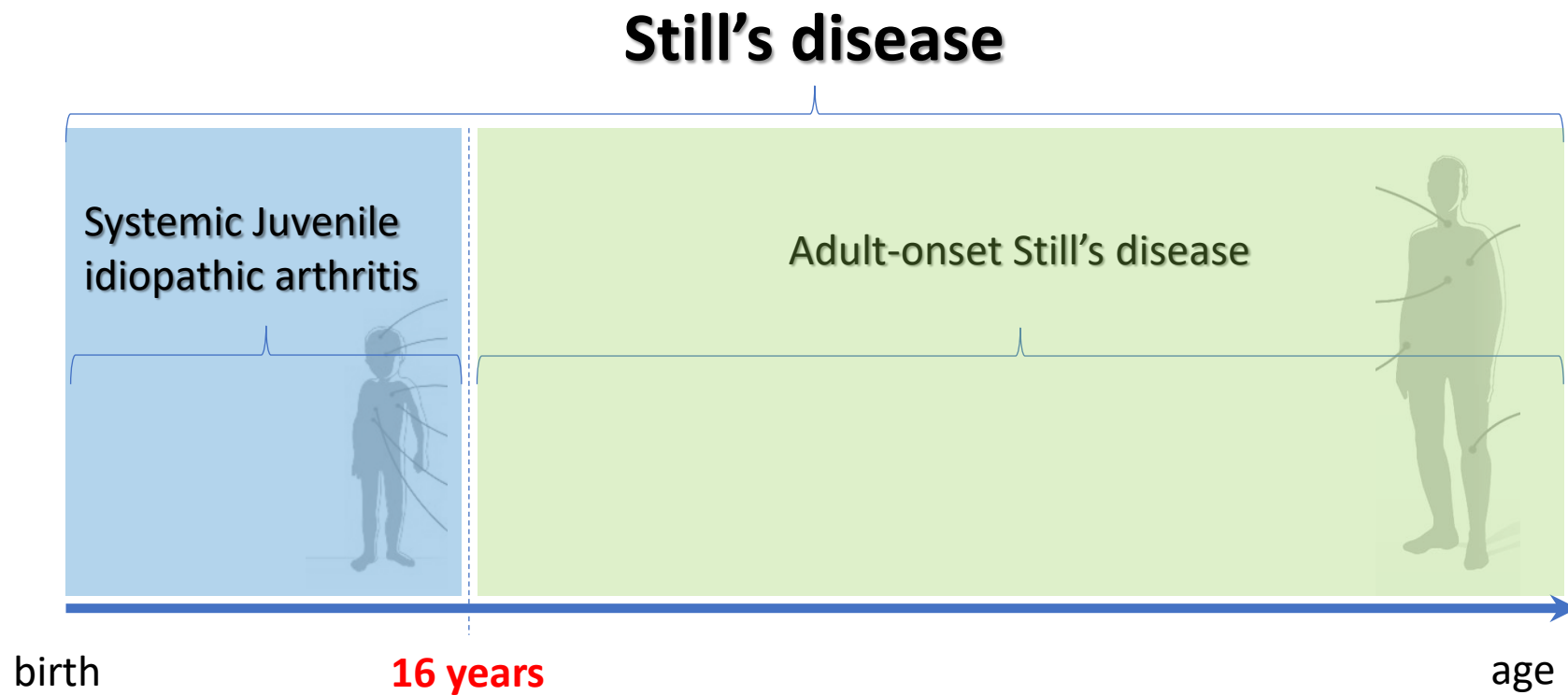

AUTOIMMUNITY

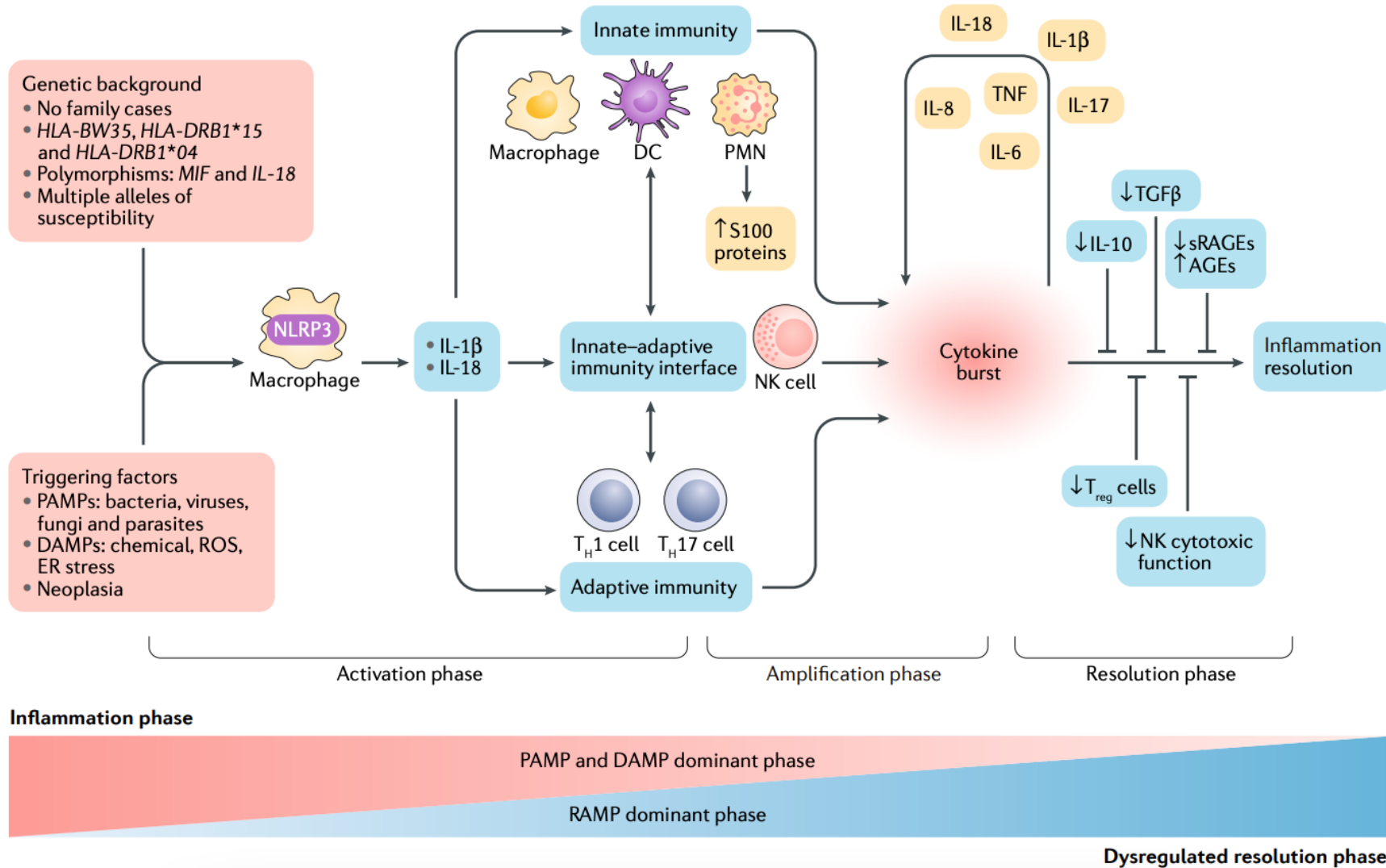
- TRAPS
- FCAS
- HIDS
- CROHN'S DISEASE
- GOUT
- BEHCET'S SYNDROME
- UVEITIS
- RHEUMATOID ARTHRITIS
- TYPE-1 DIABETES
- SJORGREN SYNDROME
- SYSTEMIC LUPUS ERYTHEMATOSUS
- Autoimmune lymphoproliferative syndrome
- IPEX

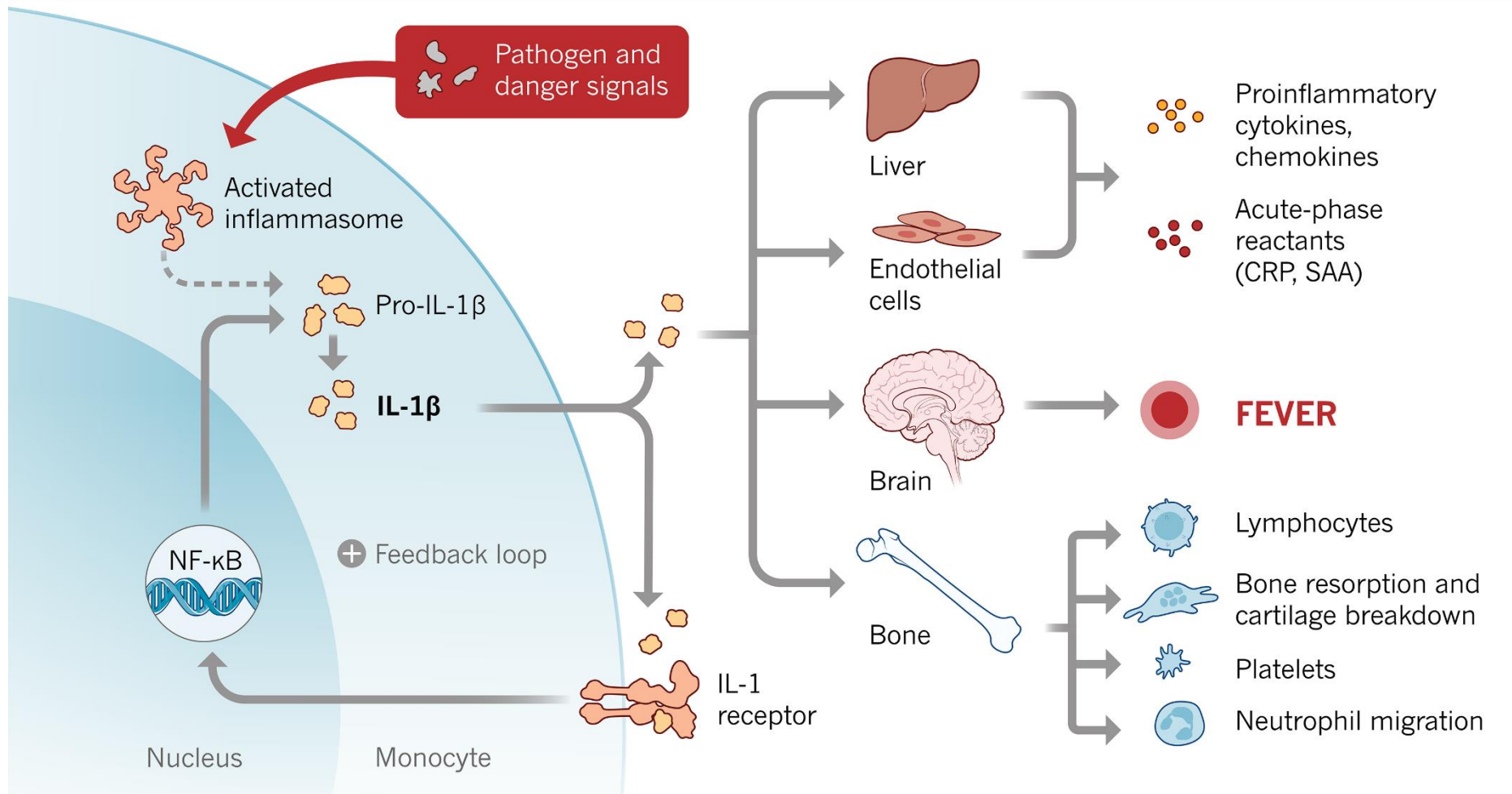
Το συνεχές νόσου (disease continuum) της sJIA και της AOSD

Μοντέλο παθογένειας AOSD

Ο κομβικός ρόλος της IL-1β στα αυτοφλεγμονώδη νοσήματα

Νόσος Still των ενηλίκων - Adult onset Still's disease (AOSD)

- **Τυπικές εκδηλώσεις**

1. Υψηλός πυρετός
2. Φευγαλέο (evanescent) εξάνθημα
3. Φλεγμονώδης αρθρίτιδα
- 4) Λευκοκυττάρωση – Ουδετεροφιλία
- 5) Υπερφερριτιναιμία
- 6) ↑ LFTs

- Female : Male $\approx$ 1.5:1
- **75%** ασθενών: **16 - 35** έτη
- Σπάνια νόσος: **0.7 – 6.8 / 10⁵**

Εξάνθημα νόσου Still

- Παροδικό εξάνθημα κατά τη διάρκεια του πυρετού - σπάνια μόνιμο

(*“the resident’s rash”*)

- “Salmon-pink”
- Κορμός, άκρα, σπάνια παλάμες, πέλματα, πρόσωπο
- Φαινομενο Koebner (δερμογραφισμός)
- Περιοχές με μηχανική πίεση-ζωνη, στηθόδεσμος
- Πάντα αποδίδεται σε «αλλεργία σε φάρμακα», αφού οι ασθενείς λαμβάνουν καμιά 10αριά IV αντιβιοτικά...

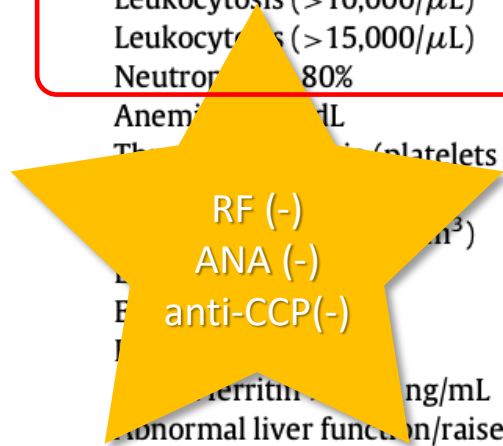

Συχνότητα κλινικών εκδηλώσεων

Efthimiou P, et al. Semin Arthritis Rheum 2021;51:858-74

	Asanuma_2015 [21]	Hu_2019 [47]	Kalyoncu_2016 [25]	Nakamura_2020 [53]	Sfriso_2016 [28]	Zhang_2016 [54]
Country/Nationality	Japan	China	Turkey	Japan	Italy	China
N	169	517	356	178	245	305
General characteristics						
Infant onset: Adult onset	4.8%: 95.2%	NR	NR	NR	NR	NR
Age at onset, median, years	46	37.7	30	42	38.8	33.2
Female (%)	72.0	72.0	59.0	70.0	47.3	71.7
Clinical characteristics (%)						
Fever >39.0 °C	91.6	91.3	95.8	96.0	92.6	100.0
Arthralgia	83.1	73.1	94.9	74.0	93.0	47.2
Arthritis	50.7	–	64.6	–	–	–
Typical rash	62.2	79.9	66.9	63.0	67.7	73.1
Sore throat	59.3	60.5	63.5	39.0	62.0	31.8
Lymphadenopathy	44.7	51.1	28.1	37.0	60.4*	33.4
Splenomegaly	32.3	34.4	25.0	37.0**	60.4*	43.3
Pericarditis	3.1	14.1	6.2	–	17.3	–
Myalgia	25.9	32.5	52.8	–	–	25.6
Laboratory findings						
Leukocytosis (>10,000/ μ L)	79.4	85.6	84.9	55.0	81.0	–
Leukocytosis (>15,000/ μ L)	–	60.8	–	–	70.3	–
Neutrophils >80%	71.5	78.4	66.7	–	–	–
Anemia (Hb <11 g/dL)	40.2	27.3	65.4	–	–	68.9
Thrombocytopenia (platelets <15 $\times$ 10 ⁴)	13.6	–	–	–	–	0
RF (-)	–	–	37.6	–	46.0	–
ANA (-)	68.9	91.9	98.2	–	87.0	97.0
anti-CCP(-)	91.5	93.8	98.2	–	–	97.0
Erythrocyte sedimentation rate (ESR) (mm/h)	88.5	95.8	96.7	–	56.4	94.8
Ferritin (ng/mL)	60.0	78.8	NR	–	80.1	–
Abnormal liver function/raised ALT and/or AST	–	61.6	50.4	54.0	53.5	56.1

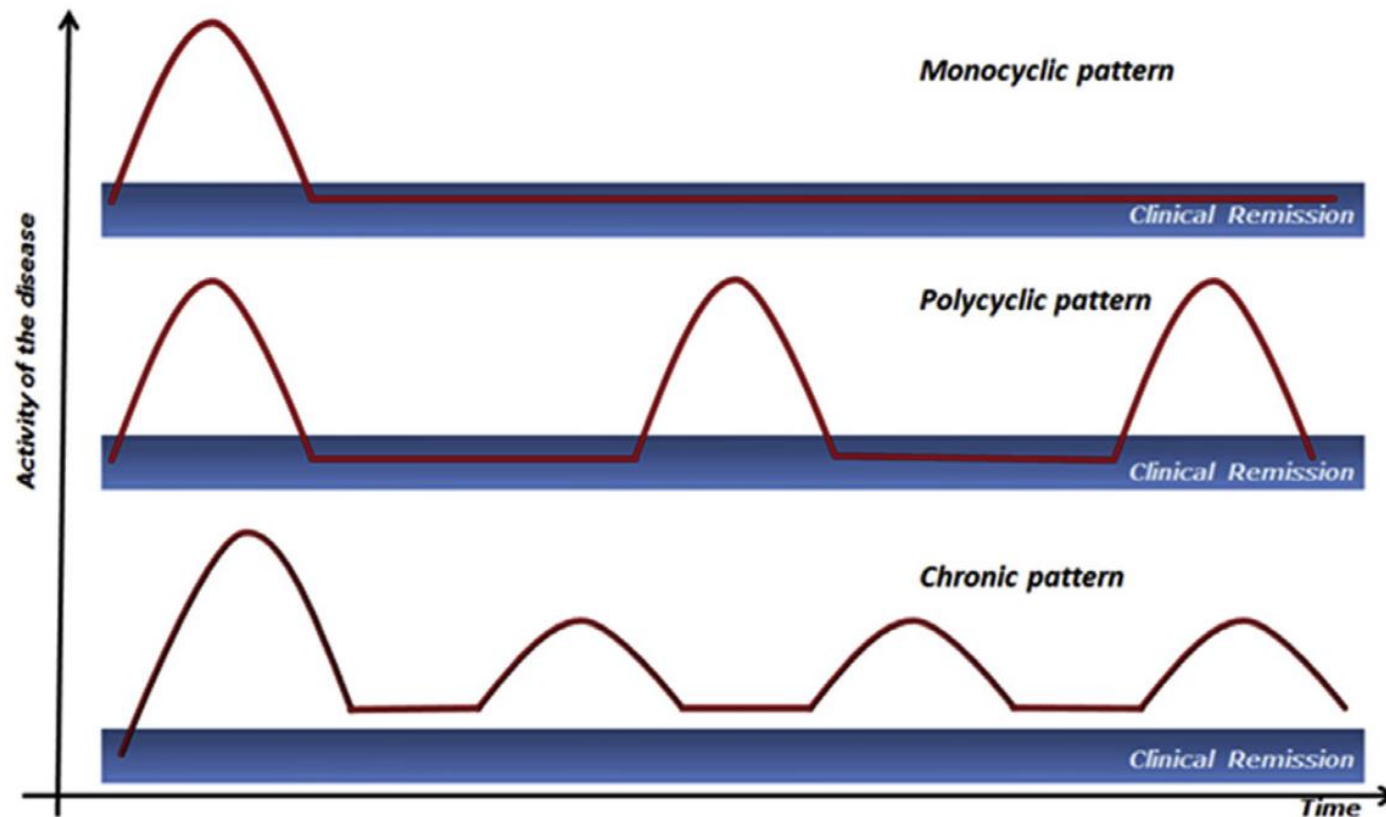

Υπότυποι νόσου Still

Table 3

Clinical course in AOSD patients.

Publication	N	Disease pattern (% of patients)		
		Monocyclic systemic/self-limited (%)	Polycyclic systemic/intermittent (%)	Chronic articular (%)
Ka				
Sf				
As				
Ki				
Cc				
Ki				
Ri				
Ri				
Pa				
Ca				
Cl				
Ki				
Cc				
Fr				
Pc				
M				
Ze				
Gi				
Ki				
Fr				
Ba				
Ri				
M				
Te				
Li				
Overall range		21.1–64.3%	9.3–50.0%	11.9–55.6%

Βιοδείκτες για νόσο Still

- The additional benefit of any biomarker on top of CRP for **routine clinical practice** is still not clear.
- No biomarker is specific for AOSD...

Biomarker	Diagnostic ability	Disease activity monitoring	Prognosis: severity (that is, predictive of life-threatening complications)	Prognosis: evolution (that is, predictive of evolution pattern)
<i>Routine biomarkers</i>				
CRP	• High sensitivity • No specificity	+	-	-
Ferritin >ULN	• High sensitivity • No specificity	+	+	+/-
Ferritin ≥5 × ULN (≥1,000 µg/l)	• Sensitivity 40.8% • Specificity 80.0%	+	+	High levels associated with systemic pattern ^a
GF ≤20%	• Sensitivity 79.5% • Specificity 66.4%	-	+	NA
Ferritin >ULN and GF ≤20%	• Sensitivity 70.5% • Specificity 83.2%	-	-	-
Ferritin >5 × ULN and GF ≤20%	• Sensitivity 70.5% • Specificity 92.9%	-	-	-
Calprotectin (S100A8–S100A9 proteins)	+/- ^b	+	NA	NA
Procalcitonin	Weak (rule out sepsis)	NA	NA	NA
SAA	NA	NA	+	NA
			(predictive of amyloid A amyloidosis)	
<i>Non-routine biomarkers</i>				
IL-18 >150 ng/l	• Sensitivity 88% • Specificity 78%	+	+	+
IL-18 >366 ng/l	• Sensitivity 91.7% • Specificity 99.1%		(high levels are associated with RHL ^c , hepatitis and steroid dependence)	(high levels potentially associated with systemic pattern)
IL-1β ^d	- ^e	+	+/-	+/-
				(high levels potentially associated with systemic pattern)
IL-6 ^d	- ^e	+	+/-	+/-
			(high levels potentially associated with RHL)	(high levels potentially associated with arthritis pattern)
TNF ^d	- ^e	-	-	-
S100A12 ^d	+/- ^f	+	NA	NA
AGEs and sRAGEs ^d	+/-	+	NA	+
				(higher AGE levels in serum with polycyclic or chronic articular patterns than monocyclic pattern)
CXCL10 ^d	+	+	NA	NA
CXCL13 ^d	+	+	NA	NA
sCD163 ^d	+/-	NA	NA	NA
MIF ^d	+	+	NA	NA
ICAM1 ^d	+/-	+	NA	NA

Γιατί πρέπει να σκεφτούμε (και άρα να διαγνώσουμε) AOSD

- **Αιμοφαγοκυτταρικό σύνδρομο**

- ή Αιμοφαγοκυτταρική λεμφοϊστοκυττάρωση

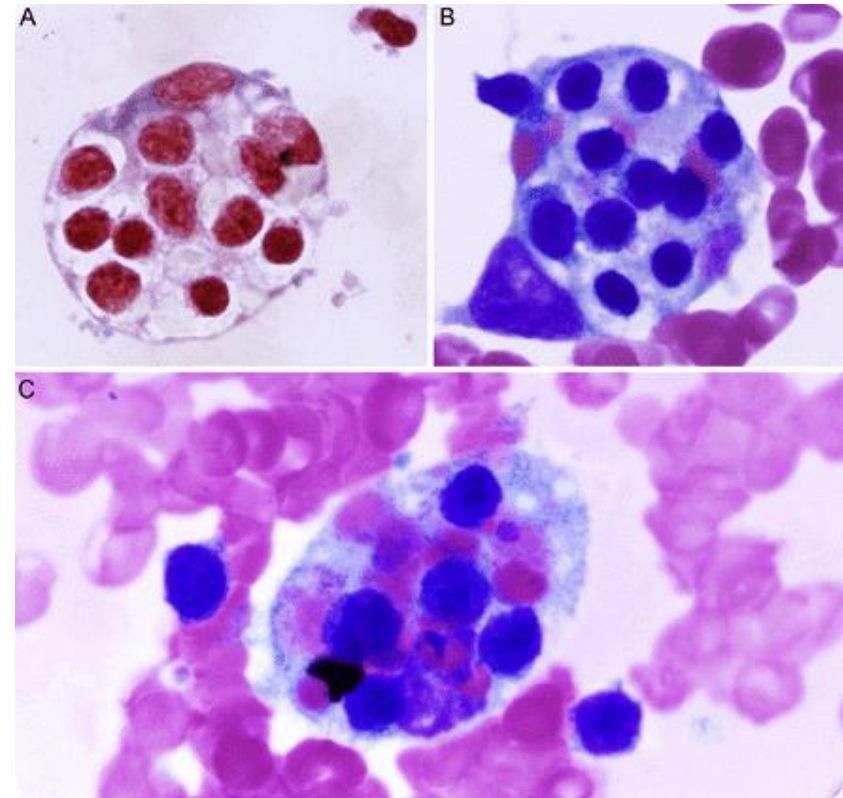
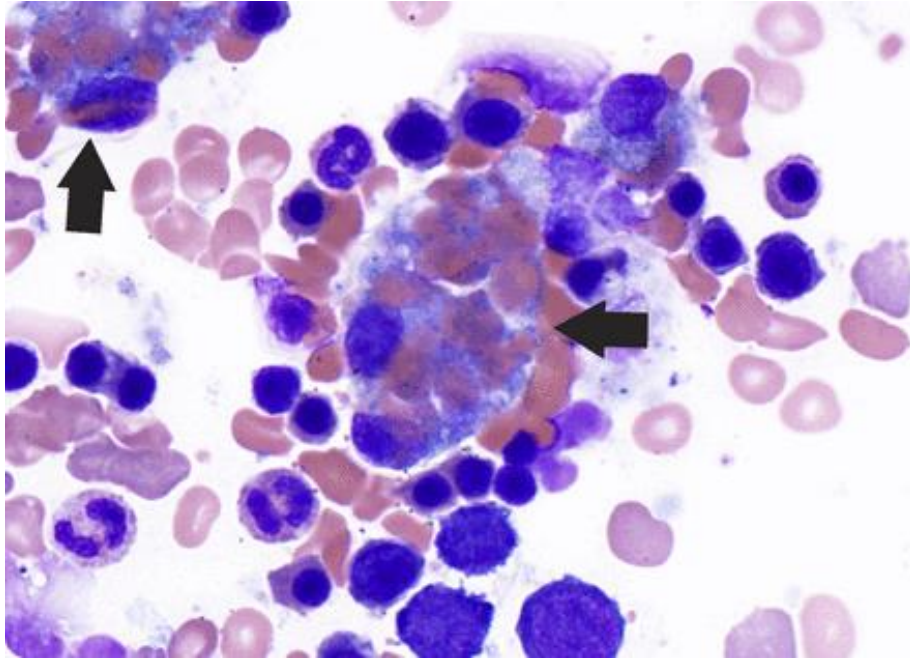
- Ή Σύνδρομο ενεργοποίησης μακροφάγων (macrophage activation syndrome, MAS)

- ✓ Σπάνια αλλά δυνητικά θανατηφόρος επιπλοκή

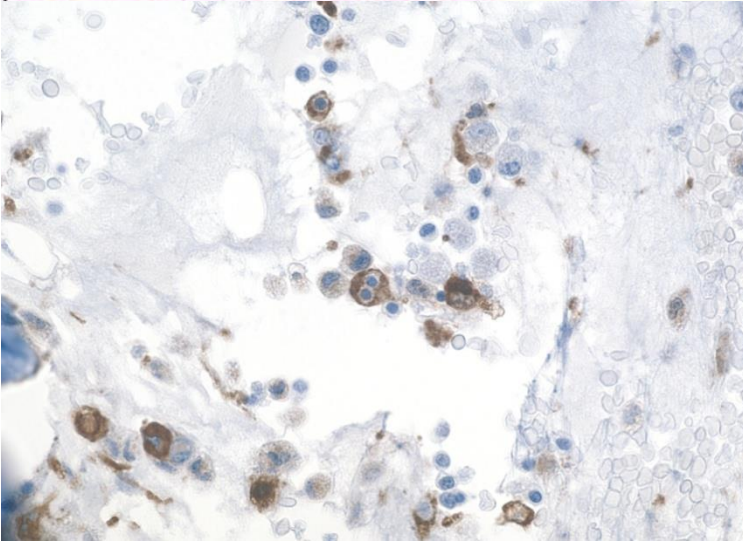
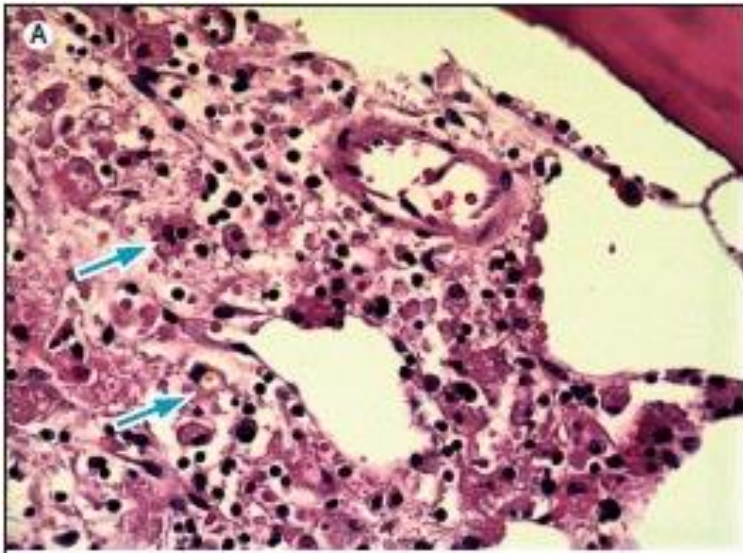
- ✓ Ενεργοποίηση και πολλαπλασιασμός μακροφάγων, που οδηγεί σε ανεξέλεγκτη φαγοκυττάρωση αιμοπεταλίων, ερυθροκυττάρων, και λεμφοκυττάρων, όπως και πρόδρομων μορφών σε όλο το ΔΕΣ

- ✓ Συχνότερο στα παιδιά, αλλά μπορεί να συμβεί και σε ενήλικες

Φαγοκυττάρωση στο μυελό των οστών

Διαγνωστικά κριτήρια

Panel 2: Diagnostic guidelines for haemophagocytic syndrome

The diagnosis of haemophagocytic syndrome is established by fulfilling one of the following criteria:

- 1 A molecular diagnosis consistent with haemophagocytic syndrome (eg, PRF mutations, SAP mutations, MUNC13-4 mutations)
- 2 Having five out of eight of the following
  - Fever
  - Splenomegaly
  - Cytopenia (affecting more than two cell lineages, haemoglobin $\leq 9\text{g/dL}$, $<100\,000$ platelets per μL , neutrophils <1000 cells per μL)
  - Hypertriglyceridaemia (triglycerides $\geq 265\text{ mg/dL}$) and/or hypofibrinogenaemia (fibrinogen $\leq 150\text{mg/dL}$)
  - Haemophagocytosis in the bone marrow, spleen, or lymph nodes without evidence of malignancy
  - Low or absent natural killer cell cytotoxicity
  - Hyperferritinaemia (ferritin $\geq 500\text{ ng/mL}$)
  - Elevated soluble CD25 (interleukin-2R α chain $\geq 2400\text{ IU/mL}$)

Περίπτωση ασθενούς

Θεραπεία και πορεία νόσου

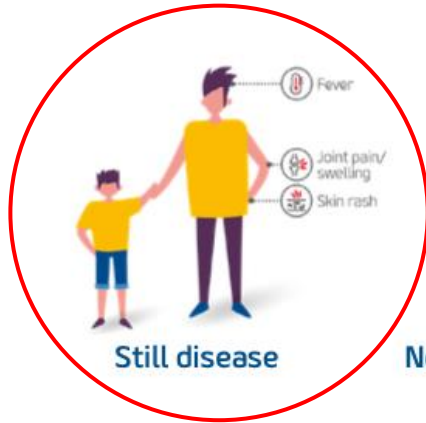
- Έναρξη κορτιζόνης 0.8 mg/Kg - άμεση υποχώρηση εμπυρέτου
- Εξιτήριο 7/2019 απύρετος με πλήρη υποχώρηση της περικαρδιακής συλλογής
- 2 μήνες μετά (9/2019): Υποτροπή θωρακικού άλγους/περικαρδίτιδας, ενώ υπο 15 mg/d Pz
  - Αύξηση δόσης Pz σε 30 mg/ημέρα - προσθήκη MTX + κολχικίνη
  - Βελτίωση και εξιτήριο
- 2 μήνες μετά (11/2019): Υποτροπή περικαρδίτιδας, 15 mg/d Pz
  - Αύξηση δόσης Pz σε 25 mg/ημέρα - αύξηση δόσης MTX 20-25 mg/d

Περίπτωση ασθενούς

Θεραπεία και πορεία νόσου

- 3 μήνες μετά (2/2020): Υποτροπή περικαρδίτιδας, ενώ υπό 10 mg/d Pz
  - Μικρή αύξηση δόσης Pz 15-20 mg/ημέρα - διακοπή MTX - προσθήκη anakinra
- 2 μήνες μετά (3/2020): Έντονη αντίδραση στο σημείο ένεσης
  - Διακοπή anakinra
  - Έναρξη canakinumab 150 mg/μήνα
  - 6/2020: Αύξηση σε 300 mg/μήνα λόγω ήπιων υποτροπών κάτω από τα 10 mg/d Pz
- 2 χρόνια μετά (5/2022)
  - Χωρίς υποτροπές περικαρδίτιδας - πλήρης διακοπή κορτιζόνης εδώ και 1 έτος

Εμφάνιση ως AOSD - Υποτροπές ως υποτροπιάζουσα περικαρδίτιδα

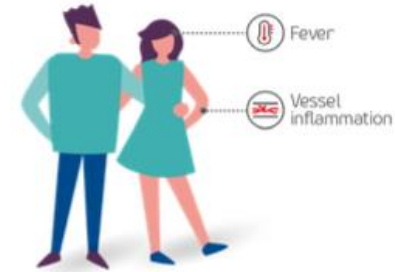
Still disease

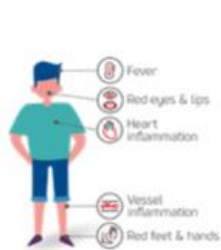
Neutrophilic dermatosis

Schnitzler syndrom

Takayasu arteritis

Kawasaki disease

Behçet disease

Chronic osteitis

Recurrent pericarditis

Inflammation of unknown origin

FMF

CAPS

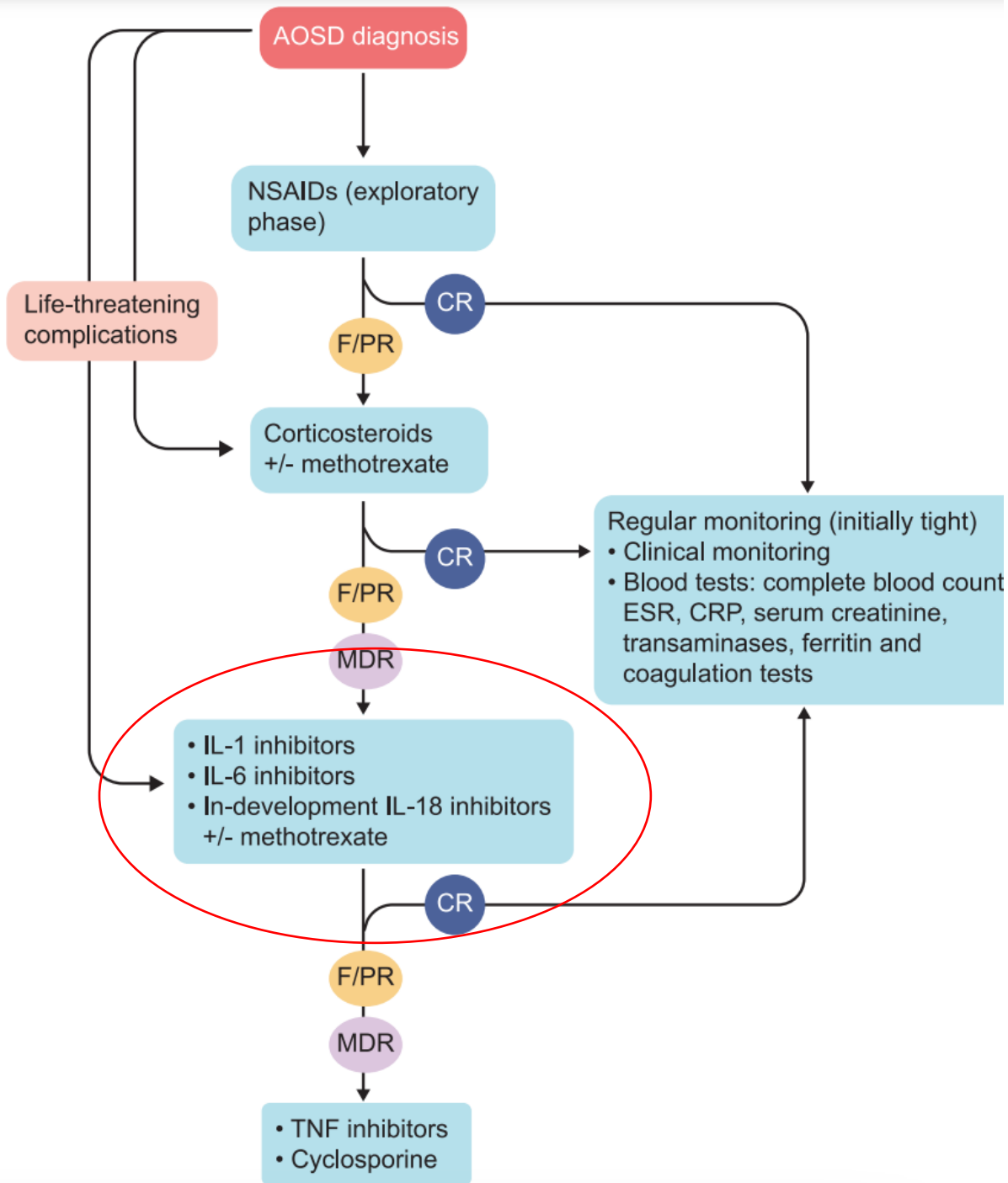
TRAPS

MKD

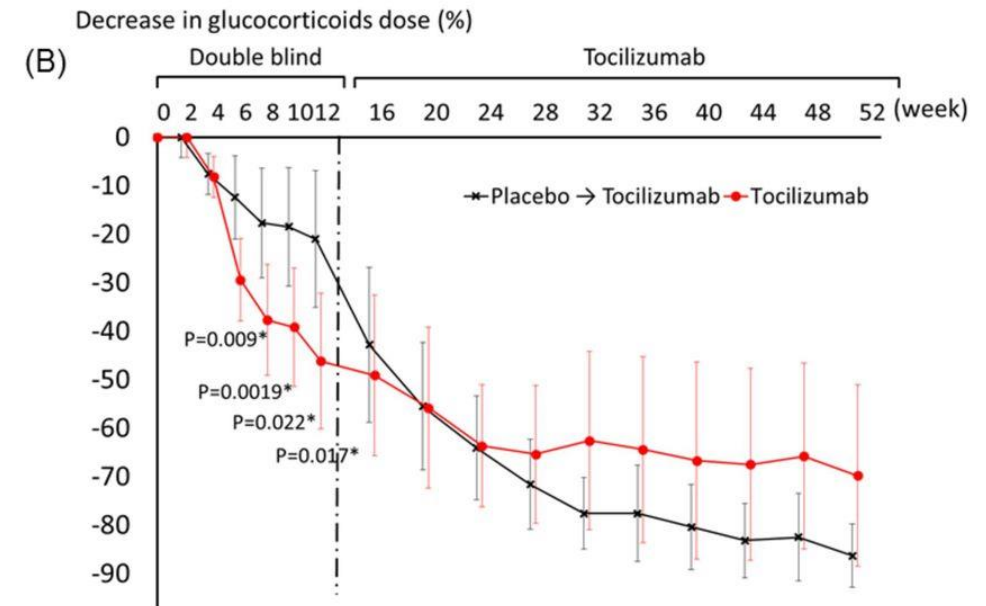
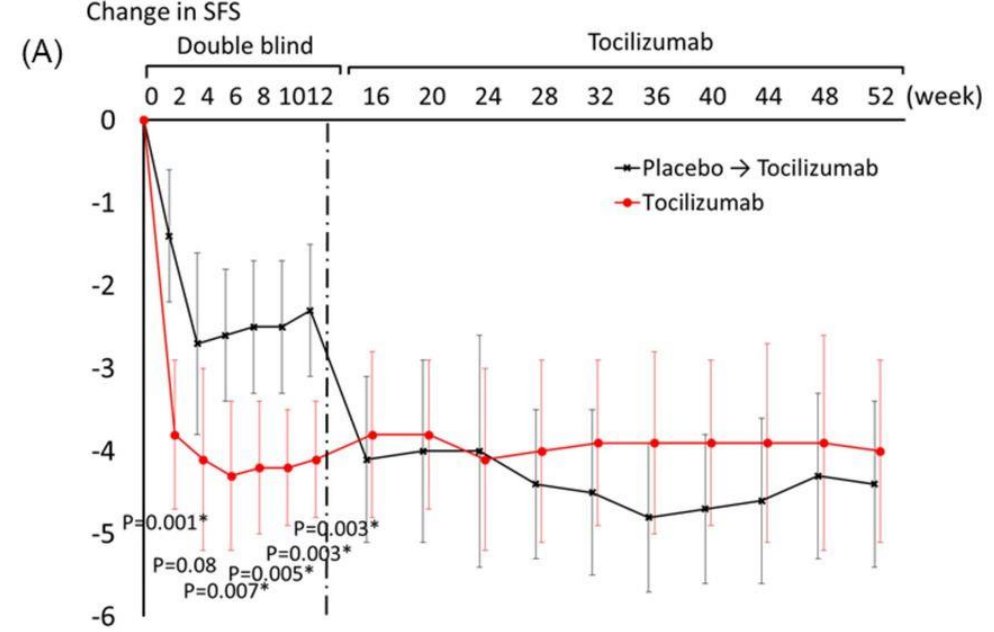
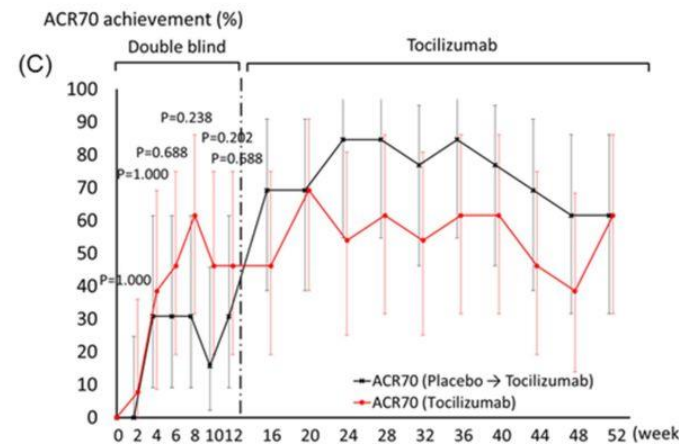
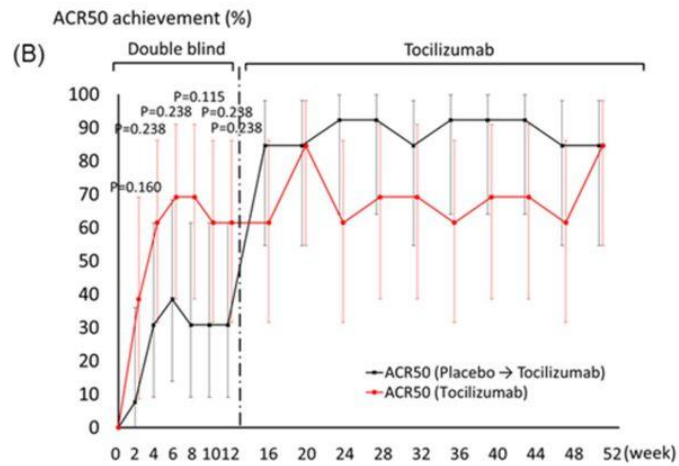
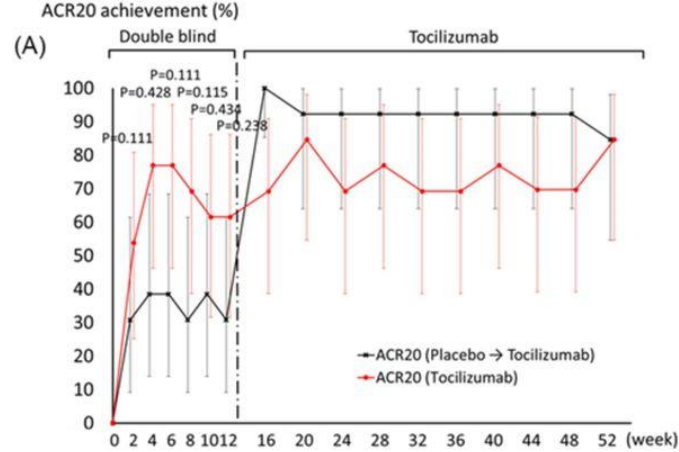

Θεραπεία AOSD

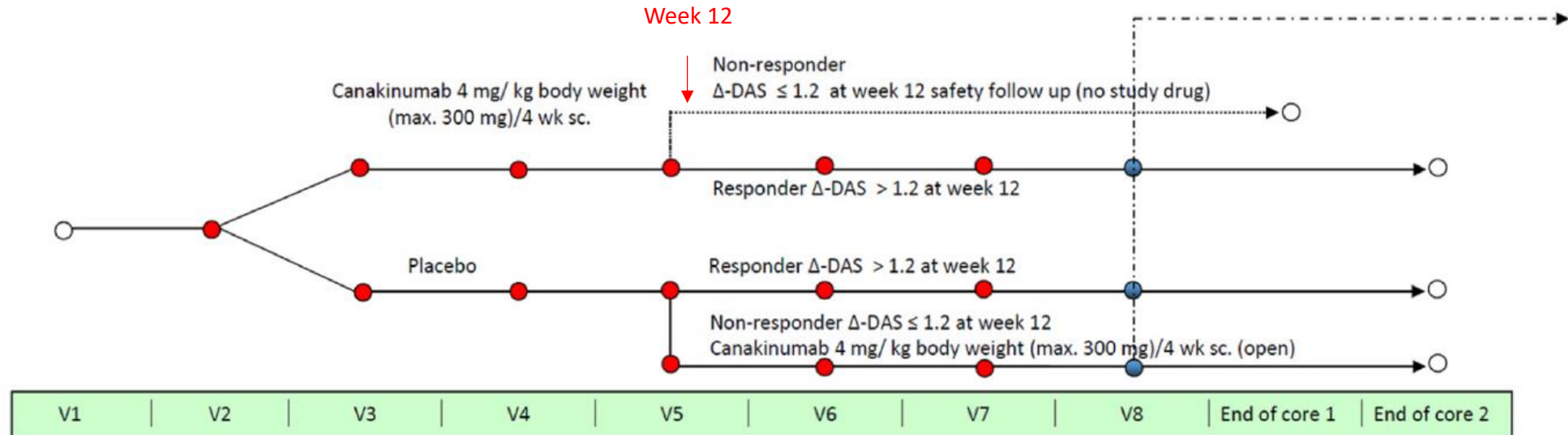

Tocilizumab σε AOSD

- Φάση III RCT
- 27 ασθενείς
- Μη επίτευξη 1ογενούς τελικού σημείου (ACR50 at week 4), αν και καλύτερο ACR50 στο γκρουπ του TCZ
- Καλύτερη βελτίωση στο συνολικό σκορ με TCZ
- Αποτελεσματικότερο GC tapering

Μελέτη CONSIDER: Canakinumab σε AOSD με ενεργό αρθρίτιδα

*1) Responder (Δ DAS28 $>$ 1.2) remain under masked treatment until week 40. Final injection at week 20.

Unblinding of the non-responder: Non-responder in the placebo group receive canakinumab 4 mg/kg body weight (max. 300 mg) s.c. openly at weeks 12, 16 and 20.

Non-responder in the verum group without the study drug in safety follow-up until week 28.

*2) for patients not classifying for long term extension

- study visit without study drug administration
- study visit with study drug administration
- long term extension

AOSD, adult-onset Still's disease; DAS, disease activity score; max, maximum;
Q4W, every 4 weeks; sc, subcutaneous; V, visit; Wk, week
ClinicalTrials.gov Identifier: NCT02204293

Kindly provided by E. Feist

<https://clinicaltrials.gov/ct2/show/NCT02204293>.

Kedor C, Listing J, Zernicke J, et al. Ann Rheum Dis Epub ahead of print: doi:10.1136/annrheumdis-2020-217155

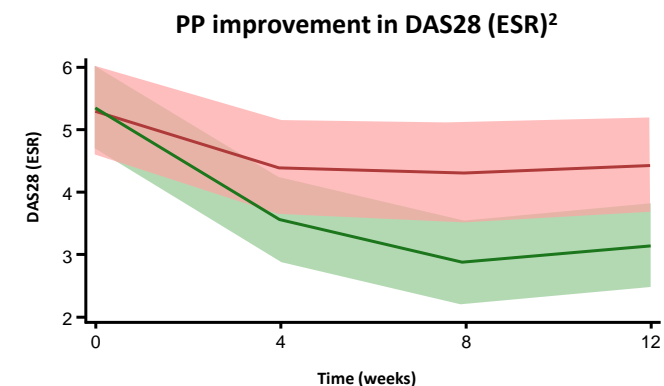
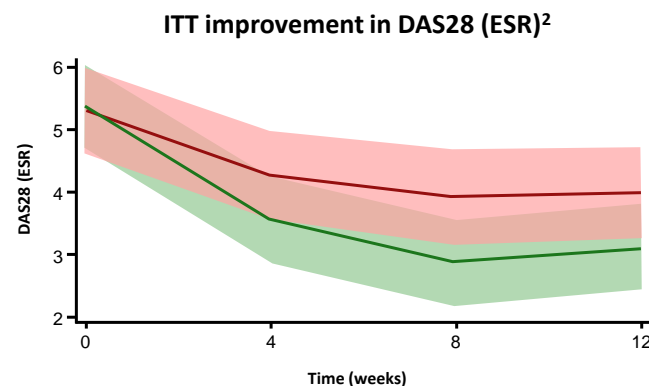
Περισσότεροι ασθενείς στην ομάδα του canakinumab πέτυχαν το 1ο γενές τελικό σημείο σε σχέση με το placebo

Group	N Observed	Non-response imputed	N	Responder, n (%)	Odds ratio	Estimate (%)	95% CI	Fisher's Test p-value (one-sided)
CAN	16	2	18	12 (66.7)	2.86	25.49	(-9.43, 55.80)	0.1202
PBO	14	3	17	7 (41.2)				

CAN, canakinumab; CI, confidence interval; DAS28, Disease Activity Score for 28 joints; ESR, erythrocyte sedimentation rate; FAS, full analysis set; ITT, intention-to treat; PBO, placebo, PP, Per Protocol

^aEvery patient randomized to the study; ^bExcludes patients who are not fully compliant to the study

Βελτίωση από την 4^η εβδομάδα

Αποτελεσματικότητα του canakinumab στην AOSD στην
καθημερινή κλινική πράξη

MISCELLANEOUS

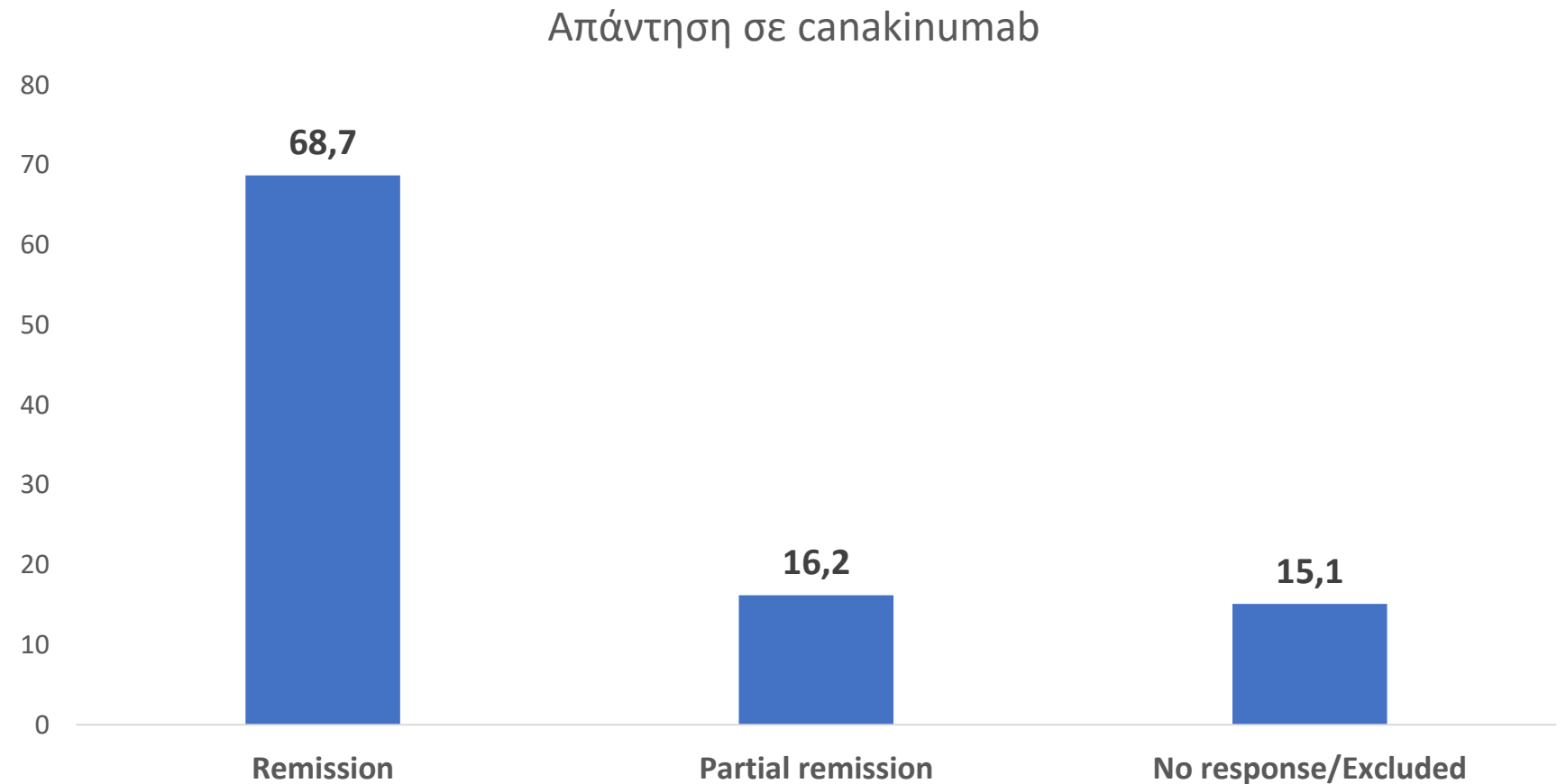
The Use of Canakinumab, a Novel IL-1 β Long-Acting Inhibitor, in Refractory Adult-Onset Still's Disease

Apostolos Kontzias, MD,* and Petros Efthimiou, MD[†]

Πρώτη περιγραφή

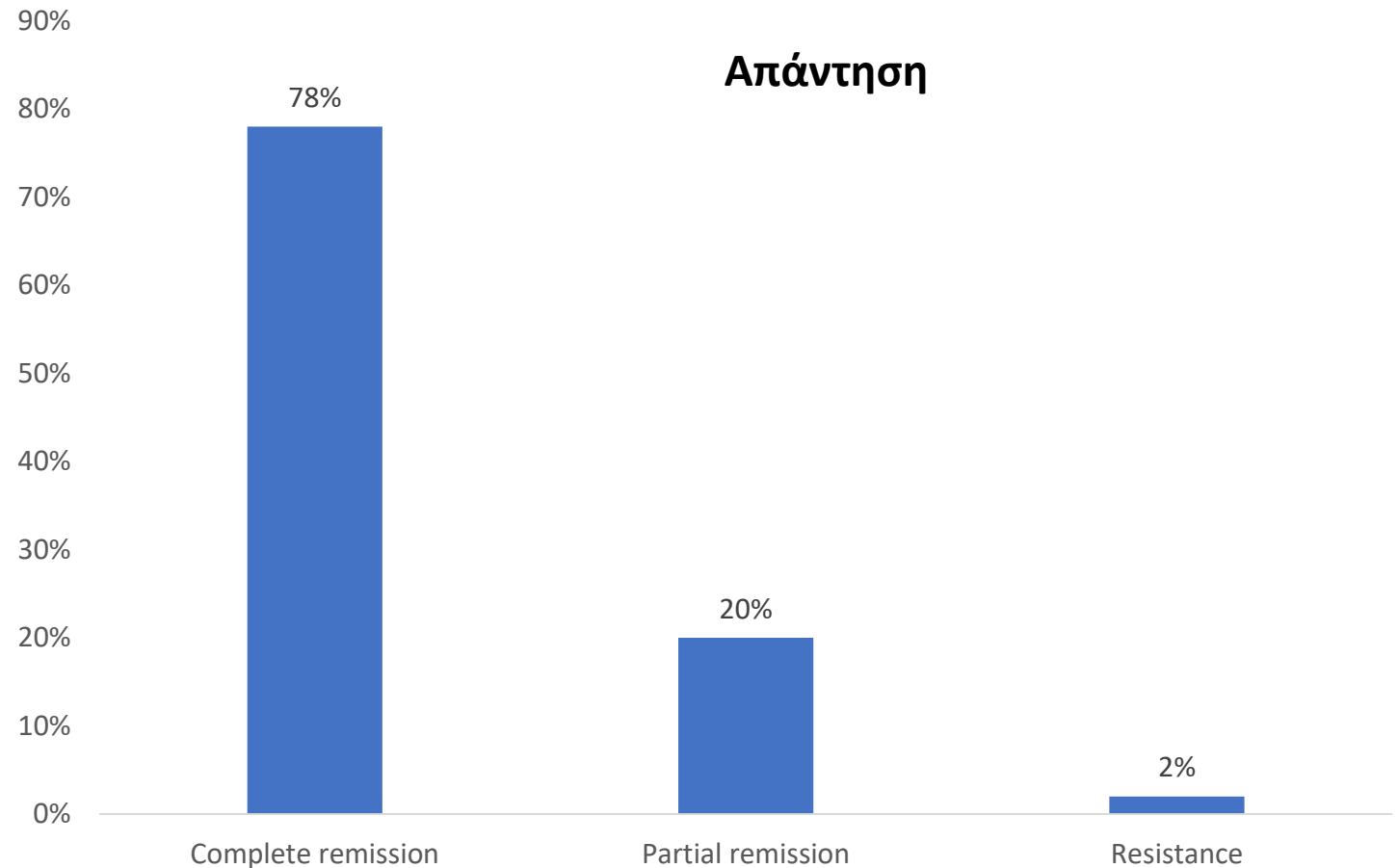
IL-1 αναστολείς σε ανθεκτική AOSD

- Systematic literature review (17 μελέτες)
- 99 ασθενείς συνολικά

Ελληνική εμπειρία με canakinumab σε AOSD

- Αναδρομική πολυκεντρική μελέτη
- 50 ασθενείς - Διάμεση ηλικία 39 έτη
- Ανθεκτική σε i) GC (n=11), ii) csDMARDs (n=34), iii) bDMARDs (n=30, 24 anakinra)
- Διάμεσο follow-up 27 μήνες (3-84)

Ελληνική εμπειρία με canakinumab σε AOSD

- Αποκλιμάκωση θεραπείας: 15/39 ασθενείς σε πλήρη ύφεση
- Πλήρης **διακοπή φαρμάκου**: 21 ασθενείς για 8 months (διάμεσο)
- 11 ασθενείς (22%) υποτροπίασαν κατά την αποκλιμάκωση (1 κατά την αποκλιμάκωση, και 11 μετά τη διακοπή του φαρμάκου)
- 9/11 υποτροπές επαναθεραπεύθηκαν επιτυχώς με εντατικοποίηση ή επαναχορήγηση canakinumab.

Canakinumab και υποτροπιάζουσα περικαρδίτιδα

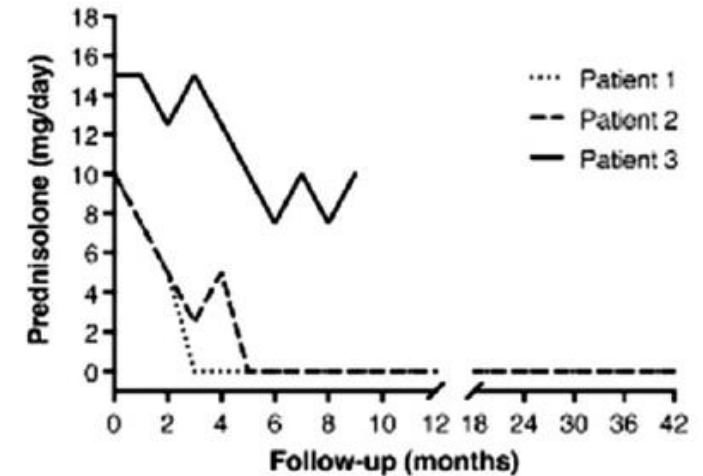
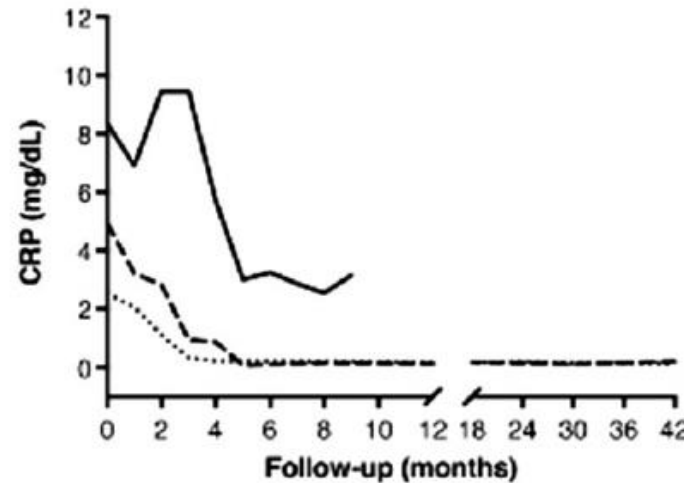
RHEUMATOLOGY

Letter to the Editor (Case report)

Canakinumab for recurrent rheumatic disease associated-pericarditis: a case series with long-term follow-up

3 ασθενείς

- 2 AOSD - 1 incomplete AOSD
- Αποτυχία σε GC, csDMARDs, anakinra

Patients 1 and 2 discontinued prednisolone by 3–5 months and remained in remission for more than 3 years. Patient 3 had to discontinue canakinumab after 10 months, despite decreases in CRP and corticosteroid dose.

Συμπεράσματα - Μηνύματα για το σπίτι

- Οφείλουμε να γνωρίζουμε την AOSD, ώστε να την υποψιαστούμε ότνα πρέπει και να τη διαγνώσουμε εγκαίρως!
  - Η AOSD μπορεί να αποβεί ενίοτε θανατηφόρα (MAS)
- Τα γλυκοκορτικοειδή είναι η βάση της θεραπείας στην AOSD, ωστόσο ένα ποσοστό ασθενών δε θα απαντήσουν (ανθεκτική νόσος) ή θα υποτροπιάσουν μετά από μια αρχική απάντηση (υποτροπιάζουσα νόσος)
- Το Canakinumab έχει αποδεδειγμένη αποτελεσματικότητα στην AOSD, τόσο σε κλινικές μελέτες όσο και σε δεδομένα real-life